

HET GOUDEN PRENTENBOEK VAN O(NDERWIJS) EN W(ETENSCHAPPEN)

of

HET GOUDEN JUBILEUM VAN HET NEDERLANDSE SPELLINGDRAMA

I. VAN DER VELDE

„Op 25 september 1968 is het 50 jaar geleden dat de zorg voor het onderwijs, de kunsten en de wetenschappen in een eigen departement werd ondergebracht”. Het speciale nummer 129 van *Uitleg* geeft „flitsen uit 50 jaar onderwijshistorie”. Men mag aannemen, dat de „prenten” met bijzondere zorg zijn gekozen en dat de begeleidende tekst met bijzondere zorg is samengesteld. Het heeft vermoedelijk niet in de bedoeling gelegen dat deze zeer zakelijk gehouden tekst object zou worden voor een even zakelijk gehouden kritiek op een onderdeel van het regeringsbeleid. Even zakelijk — omdat in onderstaand overzicht niets anders gedaan is dan de passages die op dit onderdeel van het regeringsbeleid betrekking hebben, woordelijk over te nemen, zonder commentaar. De kritiek ligt in de historie en in de feiten zelf en treft degenen die in deze 50 jaar de leidende figuren van onderwijs, kunsten en wetenschappen zijn geweest en de verantwoording voor de feiten hebben gedragen. Het slot vullen we aan met de laatste gegevens en een wens voor het naaste verschiet.

VIJFTIG JAAR NEDERLANDS SPELLINGDRAMA

1919. Reeds in 1919 was er sprake van een wijziging in het rijksstudietoelagenbeleid, waarvan de minister blijkens zijn memorie van antwoord een voorstander was. Ook toen was er sprake van ontgroenings-excessen en ook toen stond de spellingkwestie in het brandpunt van de belangstelling.

1920. Over de spellingkwestie verklaarde de minister dat hij, ondanks het gereedkomen van een rapport van de Staatscommissie ter zake, nog geen definitief standpunt had ingenomen. In het voorlopig verslag hadden verscheidene leden een lans gebroken voor invoering van de Kolle-wijnse spelling.

1926. Het spellingvraagstuk dook weer op. Op een desbetreffende vraag in het voorlopig verslag op de begroting antwoordde de minister dat er nog geen beslissing van de Regering was te verwachten.

1929. Ten aanzien van het spellingvraagstuk besloot de ministerraad

dat bij onderwijs en examens afwijkingen van de spelling volgens De Vries en Te Winkel niet behoorden te worden toegelaten.

1930. In de Senaat kwam opnieuw het spellingvraagstuk ter sprake.

1931. Zowel in de Eerste als in de Tweede Kamer werd de minister dank gebracht voor zijn circulaire ter vereenvoudiging van de spelling van de Nederlandse taal, waardoor tot voordeel van het onderwijs en de eenheid van spelling althans een stap voorwaarts was gezet.

De minister werd verzocht niet te talmen met de eveneens urgente volgende schrede, het prijsgeven van de dubbele e en o en de stomme ch.

1934. De spellingkwestie kwam in een beslissend stadium door de toezegging van de minister dat hij de eenheid op dit gebied wenste te bevorderen gelet op de stelselloosheid van de spelling hier te lande.

1935. In dit verband bleek uit het voorlopig verslag dat het op 28 augustus 1934 afgekondigde Koninklijk Besluit om te komen tot een eenvoudiger schrijfwijze van de Nederlandse taal voor verschillende scholen en examens niet naar de zin was van de Kamer. Zij vond dat de minister de gemoederen zozeer had verhit, dat de vrede en de eenheid op dit gebied zowel in Nederland als in België thans verder af waren dan ooit.

1936. Dit jaar kwam op 18 juli een wijziging van de schrijfwijze van de Nederlandse taal tot stand. Tot de belangrijkste wijzigingen behoorden het in bepaalde gevallen vervallen van de ch en het schrappen van de dubbele klinker aan het einde van een open lettergreep.

1937. In het voorlopig verslag drongen vele leden er bij de minister op aan, de spelling Marchant bij alle takken van onderwijs in te voeren en deze ook voor haar eigen publikaties te gebruiken. Het argument was dat deze spelling niet alleen in het onderwijs maar ook in het maatschappelijk leven haar weg had gevonden. In de Nederlands-talige gebieden buiten de grenzen wekte zij bevrediging.

1938. Het spellingvraagstuk kwam dit jaar weer ter sprake. Bepaald werd dat de schrijfwijze die sinds 1934 voor de examens gold, voorzover betreft e, o en sch, gehandhaafd bleef. Er werd een commissie ingesteld die op basis van het nieuwe woordbeeld zou adviseren over de schrijfwijze van woorden waarover twijfel bestond en van aardrijkskundige namen. Na advies van deze commissie zou de Regering de nieuwe schrijfwijze in haar stukken toepassen.

Bepaald werd dat inzake geslacht en voornaamwoordelijke aanduidingen de spelling van De Vries en Te Winkel zou gelden. De Belgische Regering stelde een commissie in die t.a.v. de bastaardwoorden

in nauw contact met de Nederlandse commissie zou werken.

1939. De spellingkwestie kwam opnieuw ter sprake. Verschillende Kamerleden vroegen de minister hoe hij de verantwoordelijkheid kon dragen voor het feit dat duizenden leerlingen de maatschappij waren ingestuurd na het Nederlands te hebben geleerd op een wijze die de Regering nu weer afkeurde. De minister antwoordde hierop dat hij aan de commissie Fockema Andreae advies had gevraagd. Zodra de zaak rond zou zijn, zou een wijziging van de spelling worden bevorderd.

1945. De spellingkwestie kwam weer op de helling. In oktober 1945 installeerde de bewindsman de Nederlands-Belgische spelling-commissie om binnen zo kort mogelijke tijd te komen tot uniformiteit van de schrijfwijze van de Nederlandse taal.

1946. De spellingkwestie werd dit jaar afgerond door de aanvaarding van de spellingvoorschriften door de Tweede Kamer, aangevuld met een amendement-Lucas, waardoor werd bepaald dat de nieuwe spellingvoorschriften in de wet zouden worden opgenomen en niet meer bij algemene maatregel van bestuur zouden worden uitgevaardigd.

1952. Tevens werd in het vooruitzicht gesteld, dat de Nederlands-Belgische commissie tot samenstelling van een woordenlijst van de schrijfwijze van de Nederlandse taal in de loop van dat jaar haar rapport zou indienen.

1954. Ter gelegenheid van het verschijnen van de Woordenlijst der Nederlandse taal werd de voorzitter van de Belgisch-Nederlandse commissie, prof. dr. C. B. van Haeringen, benoemd tot ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. De versierselen werden hem door minister Cals opgespeld.

1955. Over de spellingkwestie merkte minister Cals in de memorie van antwoord op de begroting van 1955 op, dat de inwerkingtreding van het Koninklijk Besluit van 31 oktober 1953 inzake de schrijfwijze van de Nederlandse taal spoedig kon worden verwacht na overleg met België. Bij Koninklijk Besluit van 23 augustus werd de nieuwe spelling met ingang van 1 september 1955 ingevoerd.

1963. Het vraagstuk van de spelling kwam in een nieuwe fase. Op 28 mei installeerde mejuffrouw Klompé, minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen ad interim, de Belgisch-Nederlandse commissie van advies inzake de spelling van de bastaardwoorden. De opdracht van deze commissie luidde, te adviseren op welke wijze in afwijking van de woordenlijst een spelling van bastaardwoorden zonder keuze-mogelijkheid zou kunnen worden bereikt, waarbij een zo consequent mogelijke opzet in fonologische zin en een zo ver mogelijk gaande

vernederlandsing dienden te worden nagestreefd.

1967. Het spellingvraagstuk kwam in een nieuw stadium met de publikatie van het rapport van de Belgisch-Nederlandse commissie voor de spelling van bastaardwoorden.

Felle kritische artikelen in dag-, week- en vakbladen, naast artikelen met lof voor het werk van de commissie waren hiervan het gevolg. Nadat de eerste storm was geluwd, gaf de commissie haar commentaar. Dit had weer tot gevolg dat in juni 180 hoogleraren en 800 wetenschappelijke medewerkers van universiteiten en hogescholen aan de minister een petitie aanboden tegen de spellingvoorstellen.

Tot zover de tekst van het Gouden Gedenkboek.

En nu verder

In 1919 „stond de spellingkwesitie in het brandpunt van de belangstelling”; daar stond ze, onopgelost, in 1967 en 1968 nog.

Ook nog in 1968. Op 6 maart van dit jaar beantwoordde minister Veringa opmerkingen die het Eerste Kamerlid Van Hulst „rond het spellingvraagstuk” had gemaakt. (Handelingen Eerste Kamer resp. blz. 337 en 368). De minister zei:

„Deze kritiek (bedoeld is de kritiek op het rapport van de bastaardwoordencommissie) was voor mij, na overleg met mijn Belgische collega, aanleiding de commissie te verzoeken zich nader over de gemaakte opmerkingen uit te spreken. Daarnaast was ik met mijn Belgische ambtgenoot van mening, dat het belangrijk zou zijn, om, indien tot nieuwe spellingvoorschriften zou worden gekomen, er zeker van te zijn, dat nu de rust op dit terrein voor geruime tijd verzekerd zou zijn.

In verband daarmee werd door mijn Belgische collega en mij aan de commissie gevraagd zich te bezinnen op een eventuele spellingswijziging van de fonemen „ij, ei” en „au, ou”, het achtervoegsel „lijk” en de werkwoordsvorm. Het nader rapport ter zake kwam binnen op 7 juni 1967. Na het horen van de geëigende adviescommissies werd het definitieve rapport uitgebracht op 14 januari 1968. Dit rapport zal thans op zeer korte termijn worden voorgelegd aan de regeringen van Suriname en van de Nederlandse Antillen. Daarna zal de Ministeraad van het Koninkrijk een voorlopig standpunt bepalen, waarna, in overleg met mijn Belgische ambtgenoot het definitieve besluit zou worden genomen, welk besluit zou kunnen inhouden de bevordering van de indiening van een ontwerp van wet.”

De situatie was voorjaar 1968 in feite zo, dat „het definitieve besluit . . . welk besluit zou kunnen inhouden de bevordering van een ont-

werp van wet" uiterlijk in mei werd verwacht. Blijkens de memorie van toelichting op de begroting 1969 heeft de minister echter na het omschreven overleg het kostenaspect van een spellingherziening in zijn overwegingen betrokken. „De minister zal zo enigszins mogelijk nog in de loop van dit zittingsjaar zijn standpunt ten aanzien van de voorstellen bepalen”.

Men lette op de reserve „zo enigszins mogelijk”. Zij wekt argwaan. Er zijn vele toezeggingen van deze aard gedaan sinds 1918. Men doet goed zich te realiseren dat de minister zich tot zomer 1969 tot niets verplicht.

Van zijn standpunt uit gezien heeft hij gelijk. Twee factoren, dat staat nu al vast, zullen vertragend werken. Ten eerste de inschakeling van het kostenaspect. Deze inschakeling komt laat; de bestudering van het kostenaspect had in eerste instantie door een afzonderlijke commissie tussen 1963 en 1967 kunnen geschieden, parallel aan het werk der bastaardwoordencommissie. Maar voor deze vertraging kan men minister Veringa niet verantwoordelijk stellen.

Het tweede element dat vertragend kan gaan werken, is de benoeming najaar 1968 van een commissie voor de spelling van buitenlandse aardrijkskundige namen. Deze commissie heeft tot taak „richtlijnen voor te stellen voor het gebruik en de spelling van moderne buitenlandse aardrijkskundige namen alsmede van Nederlandse namen voor een aantal internationale geografische objecten. De commissie moet daarbij eventuele richtlijnen in acht nemen betreffende de internationale standaardisatie van aardrijkskundige namen die in het kader van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties tot stand komen.”

Gelukkig zijn in deze commissie een tweetal leden benoemd die in verschillende kwaliteit zitting hebben in de vaste commissie van advies inzake de schrijfwijze van de Nederlandse taal en van de Nederlands-Belgische bastaardwoordencommissie. Het ligt voor de hand aan te nemen dat dank zij deze persoonlijke unie de drie commissies niet langs elkaar heen zullen werken. Maar het gevaar blijft bestaan dat de richtlijnen betreffende de internationale standaardisatie in conflict komen met de nieuwe spellingvoorschriften die de minister op 6 maart j.l. heeft aangekondigd, of omgekeerd. Het is nu eind 1968, de bastaardwoordencommissie heeft over haar rapport drie jaar gestudeerd (31 mei 1963 — 10 juni 1966); het staat te vrezen dat de gezamenlijke producten het eerst in 1970, 1971 tot de indiening van een „ontwerp van wet”, misschien ook „ontwerpen” van wet brengen. An-

ders gezegd: Wordt op dit moment door beide boven omschreven vertragingen de goede zaak der spellingvereenvoudiging op losse schroeven gezet? Opnieuw? En voor de zoveelste keer?

Spellingvereenvoudiging

Onderwijskundige noodzaak.

Spellingvereenvoudiging — daar gaat het tenslotte om, al treft men het woord niet in de officiële regeringsstukken aan. Zij is een onontkoombare noodzaak. „Onze” nog steeds „lastige spelling” — we citeren de titel van Kollewijns opstel uit 1891, we zijn niet ver van het eerste eeuwfeest af — die lastige spelling is een der hoofdoorzaken van het vaak zo trieste taalgebruik, waarover sinds jaar en dag wordt geklaagd. De jammerklachten zijn een ieder bekend; de opeenvolgende regeringen beamen, beamen. Maar als men na zovele jaren nog niet de moed vindt de school te verlossen van alle functieloze spellingdruk, dan worden alle tranen krokodillentranen.

Wie de geschiedenis der spelling bestudeert, weet dat de wijzigingen zoals die zich in de loop der eeuwen hebben voorgedaan, tenderen naar steeds eenvoudiger vormen. Er bestaat geen enkele plausibele reden om aan te nemen dat de spelling van 1968 zoals wij die kennen ook voor Nederlandse, niet-bastaardwoorden, de laatste zal zijn. Men mag van de regering na de vijftig jaren slepende ellende van het Gouden Gedenboek thans radicale doortastendheid vragen.

Sociale noodzaak

Het laatste jaar staat Nederland plotseling overeind over de achterstand in taalbeheersing, mondeling en schriftelijk, actief en passief van kinderen uit zwakke sociale milieus. Het lijkt of er een nimmervermoede ontdekking is gedaan. Och arme — al vijftig jaar lang is dit feit, internationaal en nationaal, bekend. Wij hebben het zelf herhaalde malen aangetoond. Reeds in 1931 in *Woordenschatonderzoekingen bij leerlingen van zesde klassen van Amsterdamse lagere scholen* (Mededelingen no. 18 van het Nutsseminarium voor Pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam). Het ging daar om het verband tussen woordenschat, intelligentie en sociaal milieu. J. H. N. Grandia neemt in zijn proefschrift *Uitdaging en Antwoord* (1968), een sociaal-pedagogisch onderzoek naar milieu-omstandigheden en maatschappelijke factoren, die een optimale ontwikkeling der talenten hebben verhinderd bij, inmiddels volwassen geworden, jeugdige ongeschoolde arbeidskrachten, enige van de sinds 1931 bekende resultaten over.

„Vast staat, dat niet alleen de woordenschat van beter-gesitueerde leerlingen omvangrijker is, ook hun algemene taalbeheersing is groter. De definities zijn over het geheel genomen, kwalitatief beter, correcter, nauwkeuriger. De zinnen zijn beter gebouwd, hoofd- en bijzinnen sluiten logischer aaneen. De kinderen blijven in de sfeer van het woord, voorbeelden ter verduidelijking worden minder vaak gegeven. De behoefte aan concrete toelichting is minder sterk.” Bij de leerlingen der volksscholen is het vermogen tot abstraheren minder sterk ontwikkeld. (blz. 488/489).

Op blz. 516/517 geeft Grandia een chronologisch overzicht van de belangrijkste Nederlandse onderzoekingen.

1.	Van der Velde	1931
2.	Langeveld	1936
3.	Nieuwenhuis	1939
4.	Prins	1951
5.	Stellwag	1952
6.	Van Gelder	1953
7.	Bijl	1960
8.	Perquin	1962
9.	Bekker	1963
10.	Perquin, e.a.	1963

Aan deze lijst moet voor de zestiger jaren worden toegevoegd Van Heek, wiens werk eigenlijk het eerste is dat onder de algemene belangstelling is gevallen. Men heeft hier te lande, het Gouden Prentenboek is een ongezochte getuige, vijftig jaar rondgelopen met spellingoogkleppen. Maar wil men de schooljeugd als geheel en de schooljeugd uit zwakke sociale gezinnen in het bijzonder recht doen, d.w.z. mogelijkheden verschaffen voor een goede taalbeheersing, mondeling en schriftelijk, actief en passief, wat van belang is voor hun sociale en culturele inpassing en daarmee voor de uitbouw van hun persoonlijkheid, dan is een liefst wat radicale spellingvereenvoudiging noodzakelijk. Men mag van minister Veringa vragen het spoor van zijn eigen Gouden Prentenboek te verlaten en een nieuwe weg in te slaan. Maar 1971 is niet ver meer weg.